

особи; адміністративний та кримінальний проступок; адміністративна та кримінальна відповідальність);

2) виділити типові ознаки поняття шляхом їх аналізу, організувавши, за потреби, роботу учнів зі статтями відповідного нормативно-правового акту;

3) конкретизувати критерії порівняння, наприклад, порівняння правоздатності та дієздатності фізичної особи варто проводити за такими критеріями: частиною якого (іншого, більш складного) поняття є; чи передбачає здатність особи реалізувати свої права; чи передбачає здатність особи самостійно нести відповідальність; з якого моменту настає; чи поділяється на види і з чим це пов'язано; чи може обмежуватися;

4) безпосередньо співставити поняття за визначеними критеріями, встановити схоже (спільне) та відмінне;

5) відобразити це у порівняльній таблиці;

6) узагальнити виявлені ознаки та сформулювати визначення понять, які порівнювалися;

7) закріпити набуті знання шляхом проведення правового аналізу відповідних ситуацій/методу кейсів.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування правових понять у 9 класі НУШ є не самоціллю, а базовою передумовою для розвитку аналітичних умінь та юридичного мислення учнів. Застосування описаних методичних прийомів допомагає вчителю структурувати роботу з термінологічним апаратом як дослідницький процес. Це забезпечує перехід від інтуїтивно-емоційного сприйняття життєвих ситуацій до їх об'єктивного оцінювання крізь призму чинного законодавства, що є надійним підґрунтям для досягнення обов'язкових результатів навчання та формування правосвідомої особистості випускника базової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами). <https://surl.li/twhtuj>
2. Пометун О. І., Ремех Т. О., Рябовол Л. Т. Модельна навчальна програма «Правознавство. 9 клас» для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2025. 10 с.
3. Ремех Т. О., Рябовол Л. Т. Правознавство : підруч. для 9 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Видавничий дім «Освіта», 2026. 144 с.

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ЦІЛЬОВОГО РОЗМЕЖУВАННЯ ЗМІСТУ В «ПРАВОЗНАВСТВІ» ТА «ГРОМАДЯНСЬКІЙ ОСВІТІ» (9 КЛАС НУШ)

Тетяна Олексіївна Ремех,
*завідувачка відділу суспільствознавчої освіти,
кандидат педагогічних наук,
старший дослідник*

Із 2026–2027 навчального року відповідно до Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти в 9 класі Нової української школи

обов'язковими для викладання є навчальний предмет «Правознавство» та курс «Громадянська освіта». Їхнє впровадження в освітній процес за умов жорсткого дефіциту навчального часу (по 17 годин на рік на кожен) вимагає від вчителя філігранного дидактичного моделювання, пошуку нових методичних рішень та дотримання певних дидактичних умов.

1. Потребує докорінного перегляду традиційні підходи до організації навчального заняття: від відтворення знаньового компонента вчителю слід перейти до проектування процесуально-діяльнісного треку. В центрі уваги має опинитися не обсяг викладеної інформації, а якість формування/розвитку наскрізних умінь і ключових компетентностей дев'ятикласників через розв'язання практичних завдань і ситуативних вправ.

2. Найбільшим викликом для вчителя є наявність у модельних навчальних програмах «Правознавства» та «Громадянської освіти» суттєвих масивів так званих «тем-близнюків» (або «питань-близнюків» у темах), що мають схожі назви та суголосний змістовий матеріал (наприклад, права людини, конституційні обов'язки, конституційний лад, участь в управлінні державними справами, місцеве самоврядування тощо), але потребують застосування принципово різної дослідницької оптики. Звертаємо увагу, що заняття з правознавства вимагають від учня роботи з юридичними поняттями та нормативною логікою, тоді як заняття з громадянської освіти – занурення в ціннісну й активну площину.

Для запобігання інформаційному перевантаженню дев'ятикласників та штучному дублюванню контенту пропонуємо технологію *функціонально-цільового розмежування* змісту через роботу з ключовими тематичними вузлами. Найбільш репрезентативними й практично значущими у цьому контексті є такі змістові блоки: «Права людини», «Конституційний лад та організація державної влади», «Місьцеве самоврядування».

Тематичний вузол 1. Права людини: від юридичної норми до повсякденної практики

При вивченні цієї теми/цих тем учителю важливо чітко розвести оптику дослідження: *нормативно-інституційну* на заняттях з правознавства та *ціннісно-орієнтовану* на заняттях з громадянської освіти (таблиця 1).

Таблиця 1.

Таблиця-навігатор розмежування змісту тематичного вузла 1

<i>Дидактичні параметри</i>	<i>Предмет «Правознавство»</i>	<i>Курс «Громадянська освіта»</i>
Фокус вивчення (оптика)	Юридичний зміст, класифікація, нормативно-правові джерела, державні та міжнародні механізми захисту («буква закону»)	Ціннісна основа прав, толерантність, рівність, недискримінація, особиста відповідальність та адвокація у повсякденному житті («дух закону»)
Ключові поняття	Конституційні права і свободи, юридичні обов'язки, судовий захист, Уповноважений ВРУ з прав людини, ЄСПЛ	Людська гідність, рівність, солідарність, стереотипи, упередження, дискримінація, адвокаційні кампанії

Пріоритетні методи навчання	Робота з нормативно-правовими актами (НПА), розв'язання юридичних кейсів, складання алгоритмів та юридичне консультування	Метод суб'єктної дії, дискусійні гойдалки, розробка мініпроектів протидії дискримінації, дебати
-----------------------------	---	---

Практичний інструментарій (приклад з підручників)

На занятті з «Правознавства» (у підручнику § 9 «Громадянство України: фундамент наших прав, свобод і обов'язків»)

Оптика: нормативний аналіз та систематизація юридичних норм.

Завдання: опрацювати тексти статей 27–54 Розділу II Конституції України, визначити види прав і свобод людини та громадянина (громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні) і систематизувати їх у таблиці із зазначенням конкретних статей Основного Закону.

Результат: формування в учнів нормативно-правового каркасу, розуміння системи прав і свобод та «букви закону».

На занятті з «Громадянської освіти» (у підручнику § 7 «Як громадяни і громадянки можуть взяти участь в управлінні державними справами»)

Оптика: практична громадянська дія, інструменти участі та адвокація.

Завдання: спираючись на засвоєні знання про конституційні права, обрати актуальну проблему школи чи громади (наприклад, сортування сміття, облаштування спортивного майданчика) та скласти реальне звернення або електронну петицію за алгоритмом: *вибір теми → визначення адресата → формулювання суті звернення → перевірка на відповідність критеріям (ввічливість, конкретність, обґрунтованість)*. Презентувати та оцінити переконливість звернення у класі.

Результат: трансформація теоретичних знань у навички практичної громадянської дії, публічної комунікації та впливу на рішення в громаді.

Тематичний вузол 2. Конституційний лад та організація державної влади: від нормативного механізму до практики функціонування інститутів

Поняття устрою держави, поділу влади та функціонування державних інститутів дев'ятикласники почасти сприймають як абстрактну політичну конструкцію. Завдання вчителя – показати ці явища як чітко регламентовану юридичну процедуру та систему стримувань і противаг на заняттях із правознавства, та як живу практику ухвалення управлінських рішень, відкритості влади й реагування на суспільні запити на заняттях із громадянської освіти (таблиця 2).

Таблиця 2.

Таблиця-навігатор розмежування змісту тематичного вузла 2

Дидактичні параметри	Предмет «Правознавство»	Курс «Громадянська освіта»
Фокус вивчення (оптика)	Процедурний та інституційний вимір: державний устрій, виборче право, референдуми, розподіл влади на гілки	Демократія як спосіб суспільної взаємодії, культура діалогу, механізми безпосередньої участі громадян (партисипація)

Ключові поняття	Народовладдя, виборчий процес, виборча система, виборчий ценз, референдум, органи державної влади	Громадянське суспільство, партисипація, громадські організації, лобіювання, волонтерство, шкільне самоврядування
Пріоритетні методи навчання	Моделювання виборчих процедур, аналіз виборчого законодавства, деконструкція юридичних колізій	Моделювання громадських форумів, дебати, робота з пам'яткою «Аналізатор виборця», розробка соціальних ініціатив

Практичний інструментарій (приклади з підручників)

На занятті з правознавства (у підручнику § 7 «Конституція та засади конституційного ладу України»):

Приклад А. Оптика: формування поняттєвого апарату та юридичної терміносистеми.

Завдання: учні працюють із ключовими категоріями конституційного ладу через встановлення логічних відповідностей між термінами та їхніми нормативними визначеннями (суверенітет, демократизм, поділ влади, унітарність).

Результат: формування в учнів системного розуміння поняттєво-категоріального апарату правознавства, вміння оперувати юридичними дефініціями та здійснювати правову оцінку подій.

Приклад Б. Оптика: юридична оцінка, аналіз правомірності актів та механізму стримувань і противаг.

Завдання: учні аналізують конкретні ситуації та рішення органів влади (уряду, парламенту, міської ради тощо) і визначають, які з них є припустимими у правовій державі, а які – порушують конституційні принципи й права громадян (наприклад, скасування безоплатної освіти, дискримінаційні квоти, цензура).

Результат: формування в учнів правового мислення, вміння здійснювати юридичну експертизу рішень та оцінювати події крізь призму «букви закону».

На занятті з громадянської освіти (у підручнику § 6 «Як влаштовано владу в нашій державі за Конституцією України»)

Оптика: функціональний аналіз діяльності влади, моделювання її роботи та залучення громадян.

Завдання: розв'язання кейсів: визначення органу влади, уповноваженого реагувати на кризи (пандемія, обмеження свободи слова, неефективність міністра), та пояснення алгоритму його дій з точки зору неперетинання повноважень.

Результат: розуміння живого функціонування державних інститутів, усвідомлення важливості прозорості влади та суб'єктної ролі громадян у контролі за її діяльністю.

Тематичний вузол 3. Місцеве самоврядування: від нормативного статусу громади до практичного локального активізму

Тема місцевого самоврядування часто викликає у дев'ятикласників складності через ототожнення органів місцевого самоврядування з органами державної влади. Завдання вчителя – чітко розмежувати нормативно-правову природу самоврядування на заняттях із правознавства та його діяльнісно-співучасний потенціал на заняттях із громадянської освіти (таблиця 3).

Таблиця-навігатор розмежування змісту тематичного вузла 3

Дидактичні параметри	Предмет «Правознавство»	Курс «Громадянська освіта»
Фокус вивчення (оптика)	Нормативно-процедурний та інституційний виміри: засади конституційного ладу, суверенітет, поділ державної влади на гілки, юридичний механізм стримувань і противаг, правова оцінка актів владних органів	Функціонально-управлінський вимір: влада як інструмент розв'язання суспільних проблем, функціонування органів влади в дії, прозорість, підзвітність та залучення громадян до прийняття рішень
Ключові поняття	Територіальна громада, місцеве самоврядування, рада (сільська, селищна, міська), виконавчі органи, місцевий голова, делеговані повноваження, акти органів місцевого самоврядування	Громада, локальна демократія, громадський бюджет, молодіжна рада, шкільне самоврядування, локальний активізм
Пріоритетні методи навчання	Аналіз Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», юридична кваліфікація повноважень органів влади vs самоврядування, аналіз та розбір нормативних актів (рішень рад)	Метод проєктів (розробка ініціатив для громадського бюджету), симуляція засідань молодіжної ради / шкільного парламенту, оцінювання потреб громади (SWOT-аналіз локальної проблеми), розробка адвокаційних планів

Практичний інструментарій та завдання (приклади з підручників)

- На занятті з «Правознавства» (у підручнику § 8 «Система органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні»);
- *Оптика*: інституційний аналіз повноважень, бюджетних механізмів та міжвідомчої взаємодії.
- *Завдання*: на прикладі проблеми стану шкільних укриттів учні визначають, які органи залучаються до її розв'язання, аргументуючи їхні юридичні функції (наприклад, місцева рада – виділення коштів з місцевого бюджету; відділ освіти – розробка плану ремонту та кошторису). Визначення офіційних форм взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування (спільні перевірки, координаційні засідання).
- *Результат*: формування чіткого розуміння розмежування компетенцій органів влади/самоврядування, процедури ухвалення бюджетних рішень та посадової відповідальності.

- На занятті з «Громадянської освіти» (у підручнику § 9 «Як ми в громаді будуємо наше сьогодні й майбутнє»):
- Приклад А. *Оптика*: Розмежування рівнів відповідальності, подолання патерналізму та інструменти молодіжної участі.
- *Завдання*: Учні аналізують локальні ситуації (відсутність питної води в музичній школі, ремонт дитячого майданчика, створення скейт-парку) і визначають реальний рівень відповідальності.
- *Результат*: учні вчать не перекладати локальні питання на центральні органи, а залучати комунальні служби, будинкові комітети чи міськраду.
- Приклад Б. *Оптика*: суб'єктність молоді та партисипація.
- *Завдання*: опрацювання діяльності молодіжних рад (аналіз статистичних даних Мінмолодьспорту) як «інструменту молодіжного голосу» та розробка ініціатив від підліткових груп.
- *Результат*: подолання патерналізму, розвиток локального активізму, вміння обирати адекватний інструмент для вирішення проблем власного довкілля.

Практичне втілення моделі в навчальній літературі нового покоління

Запропонована модель функціонально-цільового розмежування змісту, послідовного семестрового планування та застосування експрес-технологій не є абстрактною теоретичною конструкцією. Звертаємо увагу, що вона повністю спроектована й практично реалізована в підручниках нового покоління для 9 класу закладів загальної середньої освіти: «Правознавство» (авт. Т. О. Ремех, Л. Т. Рябовол); «Громадянська освіта» (авт. О. І. Пометун, О. В. Дудар, В. Ю. Кришмарел, Т. О. Ремех).

Наголосимо, що функціонально-цільове розмежування реалізується передусім на рівні основних авторських текстів параграфів. Основні тексти підручника «Правознавство» викладені крізь оптику нормативності, системи юридичних понять, аналізу джерел права та логіки юридичних процедур. Натомість тексти підручника «Громадянська освіта» занурюють учнів у проблемне поле суспільних взаємин, соціокультурного контексту, етичних виборів, ціннісних орієнтирів та аналізу життєвих кейсів.

Обидва підручники побудовані як єдиний, взаємодоповнюючий методичний комплекс. Логіка викладу матеріалу, структура параграфів та підбір практичних завдань у цих виданнях орієнтовані на те, щоб учитель міг без додаткових зусиль реалізувати семестровий принцип навчання. Робота за цими підручниками дає змогу дев'ятикласникам спочатку сформувати міцний нормативно-правовий каркас на уроках правознавства, а згодом – органічно конвертувати його у площину активної громадянської дії на заняттях з громадянської освіти, уникаючи будь-якого інформаційного дублювання чи перевантаження.

Забезпечення дидактичної стійкості та автономності навчання в умовах кризових викликів

Ураховуючи сучасні безпекові виклики (повітряні тривоги, робота в укриттях, перебої зі зв'язком), методична робота за цими тематичними вузлами має опиратися

на підручник як процесуальну модель заняття та гібридні *фіджитал-технології* (поєднання паперового носія з цифровим електронним додатком через QR-коди).

Ефективність навчання дев'ятикласників правознавства та громадянської освіти потребує:

- **розвитку автономності (самостійності) учня:** використання підручника як процесуальної моделі заняття, де кожен параграф містить чіткий покроковий цикл діяльності, що дає змогу учневі ефективно засвоювати зміст тематичного вузла навіть за умов асинхронного чи самостійного навчання:

Ключове питання теми → Актуалізація знань → Робота

з основним текстом → Практичне завдання → Узагальнення та рефлексія

- **упровадження гібридних фіджитал-технологій:** поєднання друкованого підручника з цифровими ресурсами та електронними додатками через QR-коди, що забезпечує гнучкість освітнього процесу та безперервність навчання за будь-яких безпечових умов;
- **використання мікро-кейсів та експрес-технологій:** застосування коротких практичних ситуацій, алгоритмів та експрес-дискусій замість тривалих багатоетапних проєктів, що дає змогу швидко розв'язувати навчальні завдання в умовах обмеженого часу чи роботи в укрітті;
- **урізноманітнення форм і режимів організації навчальної діяльності:** гнучке поєднання індивідуальних завдань (юридичне консультування, опрацювання джерел), роботи в парах та малих групах (дискусійні гойдалки, розробка ініціатив), що підтримує високу пізнавальну активність підлітків;
- **поєднання різних способів вираження результатів (усних, письмових, цифрових)** – від класичного аналізу нормативних текстів та складання письмових алгоритмів/заяв до залучення інтерактивних цифрових інструментів (онлайн-дошок для фасилітації, чатів для швидкого опитування, віртуальних плакатів) та усного моделювання громадських форумів чи дебатів.

Оптимальна модель розподілу навчального часу в умовах гострого дефіциту годин

Оскільки на вивчення предмета «Правознавство» та курсу «Громадянська освіта» в 9 класі виділено гранично малий ресурс – по 17 годин на рік згідно Типової освітньої програми (орієнтовно по 0,5 години на тиждень для кожного курсу), вкрай гостро постає питання вибору моделі календарно-тематичного планування.

Спираючись на методичну доцільність та психофізіологічні особливості сприйняття матеріалу дев'ятикласниками, наполегливо рекомендуємо застосовувати модель послідовного (семестрового) викладання:

I семестр (17 годин) – навчальний предмет «Правознавство»;

II семестр (17 годин) – навчальний курс «Громадянська освіта».

Чому така послідовність є методично виправданою та ефективною?

1. *Логіка «від норми до дії» (концептуальний фундамент).* Вивчення правознавства в I семестрі створює в учнів міцну юридичну основу. Вони опановують базовий поняттєвий апарат: що таке держава, закон, правова норма, які права та обов'язки має людина і які існують механізми їх юридичного захисту тощо. Маючи цей чіткий нормативний інструментарій («букву закону»), в II семестрі на заняттях із

громадянської освіти дев'ятикласники переходять до ціннісного виміру та практичного застосування цих знань у суспільному житті («духу демократії»). Ефективне моделювання, наприклад, адвокаційної кампанії (в межах «Громадянської освіти»), потребує базових алгоритмів роботи правової системи держави (які дає «Правознавство»).

2. *Подолання когнітивного хаосу при паралельному викладанні.* За умови паралельного викладання (наприклад, заняття через тиждень або по одному заняттю на тиждень паралельно в розкладі) у дев'ятикласників неминуче виникає плутанина в поняттях, дослідницьких оптиках та підходах. Семестровий розподіл дає змогу учням максимально сконцентруватися на логіці одного предмета чи курсу, завершити його вивчення, а потім здійснити усвідомлений методичний перехід до наступного.

3. *Оптимізація професійної діяльності вчителя.* Паралельне викладання двох півгодинних курсів створює для педагога надмірне методичне та організаційне навантаження (потребує постійного переключення між різними типами планування, роздвоєння підготовок та різної логіки проведення занять). Семестровий розподіл дає змогу впорядкувати навчальне планування, зробити процес навчання лінійним та дидактично завершеним.

Висновки. Таким чином, реалізація методичних моделей синхронізації та диференціації змісту через змістові вузли «Права людини», «Конституційний лад та організація державної влади», «Місцеве самоврядування» уможлиблює вирішення ключового дидактичного завдання 9 класу НУШ – подолання дублювання інформації та забезпечення глибини формування ключових компетентностей учнів. «Правознавство» та «Громадянська освіта» мають взаємодіяти як взаємодоповнюючі елементи, коли правознавчий предмет дає чіткі інструменти захисту, а громадянознавчий курс – волю, цінності та суспільну відповідальність для їх застосування.

Запропонована технологія не лише мінімізує навчальне перевантаження дев'ятикласників, а й формує у них цілісну картину світу. Учень здобуває здатність бачити за юридичною нормою реальні суспільні відносини, а за власними громадянськими ініціативами – правові механізми їхньої безпечної та ефективної реалізації в демократичній державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пометун О. І., Дудар О. В., Клименко Н. П., Кришмарел В. Ю., Ремех, Т. О. Громадянська освіта. Модельна навчальна програма для 6–9 класів (Рекомендовано МОН України, наказ № 1043 від 21.07.2025). 28 с. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2025/mnp-gromadianska-osvita-6-9.pdf>
2. Пометун О. І., Дудар О. В., Кришмарел В. Ю., Ремех, Т. О. Громадянська освіта : підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти (Рекомендовано МОН України, наказ № 110 від 27.01.2026). Видавничий дім «Освіта». 2026. 112 с. <https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:UIED+K02+2026/courseware/eba303cd679c4949bcda8d6e97a01fb5/5c44e497ef5c44d6b173c553b9a0b42b/3>
3. Пометун О. І., Ремех Т. О., Рябовол Л. Т. Модельна навчальна програма «Правознавство. 9 клас» для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2025. 10 с. [https://mon.gov.ua/static-](https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2025/mnp-gromadianska-osvita-6-9.pdf)

[objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2024/Model.navch.prohr_5-9.klas-2024/27.08.2024/01/hromadyanska-osvita-8-kl-pometun-ta-in-27082024.pdf](https://mon.gov.ua/sites/default/files/2024-08/Model.navch.prohr_5-9.klas-2024.pdf)

4. Ремех Т. О., Рябовол Л. Т. Правознавство : підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. К.: Видавничий дім «Освіта», 2026. 144 с. [https://lms.school.net.ua/courses/course-](https://lms.school.net.ua/courses/course-v1:UIED+K02+2026/courseware/eba303cd679c4949bcda8d6e97a01fb5/5c44e497ef5c44d6b173c553b9a0b42b/3)

[v1:UIED+K02+2026/courseware/eba303cd679c4949bcda8d6e97a01fb5/5c44e497ef5c44d6b173c553b9a0b42b/3](https://lms.school.net.ua/courses/course-v1:UIED+K02+2026/courseware/eba303cd679c4949bcda8d6e97a01fb5/5c44e497ef5c44d6b173c553b9a0b42b/3)

5. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ № 1120 від 09.08.2024, Додаток 3). [https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/prohramy-5-9-klas/2024/09.08.2024/typova-osvitnya-prohrama-dlya-5-9-klasiv-zzso-1120-vid-09082024.pdf](https://mon.gov.ua/sites/default/files/2024-08/Model.navch.prohr_5-9.klas-2024/27.08.2024/01/hromadyanska-osvita-8-kl-pometun-ta-in-27082024.pdf)

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ КЛЮЧОВИХ ТЕМ КУРСУ «ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА» (9 КЛАС)

Вікторія Юріївна Кришмарел,

*старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти,
кандидат філософських наук, старший науковий співробітник*

Практична реалізація змісту курсу «Громадянська освіта» у 9 класі вимагає від педагога переходу від репродуктивних методів до діяльнісних, ігрових та дослідницьких технологій. Презентовані в підручнику для 9 класу «Громадянська освіта» (авт. О. Пометун, О. Дудар, В. Кришмарел, Т. Ремех) розділи та теми спрямовані на те, щоб вивести учнів за межі пасивного сприйняття інформації, спонукаючи їх до постійної взаємодії, аналізу та рефлексії. Кожен тематичний блок в підручнику містить унікальний дидактичний матеріал, який дозволяє розвивати громадянську стійкість, критичне мислення та емпатію підлітків через розбір реальних життєвих ситуацій та моделювання суспільних процесів. З огляду на це, методика викладання тем курсу базується на чітких алгоритмах, що трансформують складні теоретичні концепти у зрозумілий та корисний практичний досвід дев'ятикласників.

Ефективна комунікація та культура діалогу

Організація освітнього процесу під час вивчення тем «Громадянської освіти» потребує від учителів відмови від монологічного викладу матеріалу на користь активної фасилітації. Головна мета занять полягає в тому, щоб перетворити теоретичні знання на стійкі практичні навички підлітків. Для цього на етапі актуалізації та закріплення матеріалу варто активно впроваджувати такі методи, як «Мікрофон», та вправи на самопрезентацію (як результат рефлексії). Завдяки цьому учні вчаться аналізувати власні невербальні звички, контролювати жести й міміку, адаптувати своє мовлення до формального чи неформального середовища.

Наприклад, у розділі 1 навички активного слухання та аргументації можна реалізувати за алгоритмом: спочатку об'єднуємо учнів у пари, де один учасник протягом хвилини ділиться думками щодо важливого питання (сформованого вчителями або взятого з підручника), а інший, використовуючи лише мову тіла та